

Наталія Рудницька,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

РЕПАТРІАЦІЯ ПОЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ ДО ПОЛЬЩІ У 1944–1946 рр.

У статті висвітлено проблеми переселення польського населення Житомирщини до Польщі у 1944–1946 рр. Введено в науковий обіг нові документи, які зберігаються в Державному архіві Житомирської області. В дослідженні проаналізовано правову базу репатріації, особливості організації переселення, описано роботу спеціальної комісії з питань трансферу поляків і євреїв. В статті містяться статистичні дані про кількість репатріантів, причини відмови у дозволі на виїзд, описані проблеми, з якими вони стикалися, причини їх переселення до Польщі. Автор стверджує, що в Житомирській області переселення поляків і євреїв було добровільним і характеризується як репатріація – повернення на батьківщину з поновленням громадянських прав.

Ключові слова: переселення, репатріація, трансфер, переміщення.

Розсекречення та публікація матеріалів українських та польських архівів сприяло появі низки нових досліджень, основою яких стали раніше не відомі матеріали. Дослідження проблеми переселення поляків Житомирщини до Польщі в 1944–1946 рр. викликана необхідністю введення в науковий обіг нових документів, які були знайдені в Державному архіві Житомирської області та їх аналізі.

На початку ХХІ ст. все більше з'являється досліджень, які містять документи українських та польських архівів щодо гострих проблем українсько-польських переселень 1944–1946 рр. Але ще у 70-80 рр. ХХ ст. в Польщі деякі проблеми цих переселень окреслили А. Щесняк та В. Шота в праці «Дорога нікуди» та Я. Чернякевич, який досліджував та аналізував репатріацію поляків. З початком демократичних перетворень в суверенній Україні були розсекречені документи спецфондів архівів, що дало можливість заглибитись у проблеми українсько-польських переселень та організацію операції «Вісла». Українські дослідники Є. Місило, В. Сергійчук, І.

Білас, М. Бугай, Т. Пронь зробили вагомий внесок у вивчення діяльності радянської репресивно-каральної системи в Україні під час переселень 1944–1946 рр., механізму боротьби проти національно-визвольного руху. Введення в науковий обіг документів з Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного архіву вищих органів влади і управління України, видання збірників матеріалів Інститутом українознавства імені І. Крип'якевича Національної академії наук у Львові, сприяло висвітленню маловідомих важливих аспектів історії функціонування радянського тоталітарного режиму в Україні, технологій переселення українців та поляків в 1944–1946 рр.

Важливим дослідженням про переселення польського населення з СРСР, зокрема України, став збірник документів, підготовлений під керівництвом польського професора С. Цесельського. В ньому містяться матеріали з Архіву актів нових (Польща, Варшава), Архіву Міністерства закордонних справ РП та Центрального військового архіву (Польща, Варшава). Проблеми переселення ґрунтовно дослідили польські вчені Г. Мотика, Р. Дрозд, Г. Ольшанський, Р. Тожецький та Р. Внук. Хоча польські та українські дослідники плідно попрацювали з тематики переселень, є ще в регіональних архівах документи, які потребують оприлюднення та аналізу, що сприятиме неупередженому осмисленню і трактуванню складних історичних подій, зніме напругу в гострих міжнаціональних українсько-польських дискусіях, не дасть політичним силам спекулювати на драматичних, а часто і трагічних сторінках історії українців та поляків.

9 вересня 1944 р. в Любліні між Урядом УРСР і Польським Комітетом Національного Визволення (ПКНВ) було укладено Угоду про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР. В Польщу повинні були евакуюватись поляки та євреї, які мали польське громадянство до 17 вересня 1939 р. і мали бажання переселитися. В Угоді було прописано, що переселення мало бути добровільним. Термін акції було визначено з 15 жовтня 1944 р. до 1 лютого 1945 р., але міг бути змінений за погодженням сторін. Право на виїзд також отримали поляки,

яких звільнили з таборів згідно Указу Президії Верховної Ради СРСР від 10 серпня 1944 р. «Про надання амністії польським громадянам, засудженим за злочини, вчинені на території СРСР». Амністія поширювалася на військовослужбовців Польської армії і на членів польських націоналістичних організацій – борців за свободу Польщі та їх родини.

У жовтні 1944 р. було створено апарат Головного Уповноваженого Уряду УРСР в Польщі (Люблін) і апарати районних представників, але формування апарату Головного уповноваженого Польського Комітету Національного Визволення (ПКНВ) – тимчасового органу виконавчої влади на польській території, звільненій від гітлерівців Радянською армією, який було створено 20 липня 1944 р. в Москві, затримувалося, адже частина території Польщі все ще була окупована. По всій території України, а особливо в західних областях, активно йшли перевірки органами НКВС і НКДБ лояльності до радянської влади польського населення. Найбільшу небезпеку вони вбачали у мешканцях територій, які були приєднані до СРСР у 1939 р. Житомирщина до переліку проблемних областей не потрапила, хоча й була прикордонною. За Ризькою угодою 1921 р., коли західні повіти Волинської губернії увійшли до складу II Речі Посполитої, лінія розмежування стала частиною кордону та західною межею Житомирської області (створена в 1937 р.). За переписом 1939 р. в Житомирській області проживало 1 690 489 мешканців, з них 77,8% українців, 7,4% євреїв, 6,2% поляків, 5,1% росіян. Кількість польського населення була б більшою, але Голодомор 1932–1933 рр., репресії забрали багато життів і спонукали до приховування національності, щоб не бути звинуваченим в зв'язках з Польською організацією військовою, шпигунстві на користь Польщі, особливо якщо там жили родичі.

Оскільки Угода від 9 вересня 1944 р. зафіксувала термін проведення організованого переселення з 15 жовтня 1944 р. до 1 лютого 1945 р. і в ці дати переселенська акція не вкладалась, 20 вересня 1945 р. в Києві було підписано Протокол, який продовжив термін реєстрації переселенців до 31 грудня 1945 р. Кінцева дата переселенських заходів не була встановлена.

14 грудня 1945 р. у Варшаві уповноважені урядів УРСР та Польщі підписали черговий Додатковий протокол до Угоди від 9 вересня 1944 р., за яким термін реєстрації громадян було продовжено до 15 січня 1946 р., а кінцева дата переселення осіб, які підпадали під дію цієї Угоди, встановлена до 15 червня 1946 р. Але ще і у липні організовані державними структурами переселенські акції продовжувалися. 22 липня 1946 р. ешелон із 629 польськими переселенцями Житомирщини було передано польській стороні [1].

Якщо переселення поляків із Західної України носило в більшості випадків примусовий характер, то на Житомирщині цей процес відбувався складно, але все ж менш драматично. З поступовим звільненням території Польщі від німецького окупаційного режиму, окремі особи, сім'ї, іноді групи польського населення області, в більшості ті, хто мав польське громадянство до 17 вересня 1939 р., починають з різних причин переїздити до західних областей України, Польщі. Страх перед перевітками силових структур щодо лояльності до радянської влади та репресій, протистояння польських та українських націоналістичних організацій, відлуння трагічних подій на Волині у 1943 р., іноді не толерантні відносини на побутовому рівні, відсутність бажання жити під радянською владою, арешти польських патріотів (наприклад, вночі з 2 на 3 серпня 1944 р. була заарештована в Житомирі делегація Армії Крайової на чолі з В. Філіпковським під час переговорів з М. Ролею-Жимерським), все це в комплексі спонукало поляків шукати шляхи вирішення питання переселення [2, с. 112].

29 листопада 1945 р. вийшла Постанова Ради Народних Комісарів УРСР та ЦК КП(б)У «Про заходи з виконання постанови Раднаркому СРСР про порядок переселення в Польщу колишніх польських громадян польської і єврейської національностей та виходу їх із радянського громадянства». На спеціальні комісії при виконкомах обласних рад з переселення колишніх польських громадян встановлювалися єдині форми звітності. Таку звітність до вищих державних установ подавала і комісія Житомирщини. Форма № 1 заповнювалася згідно підрахунку чиновниками осіб, які були громадянами Польщі до 17 вересня 1939 р. Вони підлягали евакуації з території

Житомирської області згідно Угоди від 6 липня 1945 р. Форма № 2 складалася на основі заяв, поданих на розгляд комісії від колишніх польських громадян, які бажали переселитися до Польщі. Вказувалися назви місць проживання, з якої станції відправка. Форма № 3 містила дані про кількість домашньої худоби, забезпеченість продуктами харчування, багаж зазначався в тонах. Форма № 4 інформувала про забезпечення переселенців одягом та взуттям. Форма № 5 містила відомості про використання продуктів харчування в дорозі [3].

Спеціальна комісія з евакуації колишніх польських громадян на територію Польщі з Житомирщини за Постановою виконкому Житомирської обласної ради депутатів трудящих і обкому КП(б)У була створена 8 грудня 1945 р. Головою комісії призначили заступника голови виконкому обласної ради депутатів трудящих Харитонова, секретарем – полковника міліції Вакуленка [4].

На розгляд спеціальної комісії, перше засідання якої відбулося 10 грудня 1945 р., було подано 120 заяв від польських громадян з проханням дозволити виїхати до Польщі. З них – три, які мали польське громадянство до 17 вересня 1939 р. На засіданні було розглянуто 70 заяв. 52 сім'ям, які заявили про вихід із громадянства СРСР, дозволили виїхати, 6 – відмовили, як тим, що не потрапляли під дію Указу від 14 липня 1944 р. 12 заяв передали до облуправління НКВС для перевірки документів, які викликали підозру в підробці [5].

Польське населення, яке бажало переселення, з надією на позитивне вирішення їх проблеми, активно стало подавати документи до спеціальної комісії. Станом на 1 січня 1946 р. в комісії знаходилося 185 заяв на 304 особи, з них дорослих - 304 чол. і 119 дітей. Ці документи обіцяли розглянути 5-6 січня 1946 р. [6] Але вже 4 січня заяв нараховувалося від сімей – 277 на 967 осіб, дорослих – 628, дітей до 14 років – 339. Документи подали 924 поляків, 39 євреїв, 3 українці і 1 росіянин. Інформація про початок роботи спеціальної комісії поширилася територією Житомирщини і в результаті заяви від громадян стали поступати з території всієї області. Найбільше бажаних виїхати було в Житомирі – 98 сімей з 307 осіб, дорослих – 201, дітей – 106, в Житомирському районі – 50 сімей з 172 осіб, дорослих – 119,

дітей – 53, в Довбишському районі – 39 сімей з 172 осіб, дорослих – 96, дітей – 76, у Володарськ-Волинському районі – 18 сімей з 69 осіб, дорослих – 39, дітей – 30, в Андрушівському районі – 14 сімей з 71 осіб, дорослих – 51, дітей – 20. З інших районів заяв на переселення поступило менше [7].

Член спеціальної комісії, заступник начальника УМ УМВС Житомирської області полковник Вакуленко проводив перевірку документів і осіб, які бажали виїхати та давав вказівку кому відмовити. В його звітах Харитоненку про цих громадян було вказано місце та рік народження, національність, сімейний стан, громадянство, причина еміграції, є головою чи членом родини, відношення до польської армії, чи є діти віком до 18 років, які документи підтверджують право на вихід з громадянства СРСР, місце проживання [8]. Але в підрахунках він часто помилявся. Всього за час роботи спеціальної комісії було складено 13 протоколів. Так, в протоколі № 1 відмову у дозволі на виїзд з 64 чол. отримали 11, в протоколі № 2 з 90 чол. – 24, в протоколі № 13 відмову у виїзді з 174 осіб, отримали 59 [9].

15 лютого 1946 р. зі станції Житомира було відправлено ешелон з 56 вагонів, а з Коростеня 21 вагон, в якому до Польщі виїхали 275 сімей з 1022 осіб, дорослих – 717, дітей – 305. Найбільша кількість переселенців була з Житомира – 163, з Андрушівського району – 35, з Житомирського району – 162, з Довбишського району – 98 чол., з Володарськ-Волинського району – 30, з Бердичівського – 25 (5 євреїв). В товарних вагонах знаходилось майно переселенців: великої рогатої худоби – 154 голів, свиней – 28, кіз і овець – 8. Вивіз зерна і овочів обмежували вагою до 1т. На харчування в дорозі було виділено 4990 кг хліба, 11кг жирів, 401 кг круп, 668 кг м'яса, 137 кг цукру. Чи отримували переселенці безкоштовну їжу, документи не інформують [10]. За інструкцією, у вагоні можна було розмістити 20-25 чол. з ручним багажем. Сільському мешканцю дозволялося перевезти 2 т багажу, а міському – 1 т. Також було дозволено мати із собою 1 шапку, 1 пальто, золоту обручку, 1 предмет із срібла, 1кг чорної ікри, предмети для професійної діяльності [11].

Більшість поляків-переселенців були бідними, не мали майна, одягу для переїзду. Щоб створити ілюзію забезпеченого життя в Радянській Україні, іноді з резерву одягу та взуття, який знаходився на складі НКО в Києві, привозили та видавали полякам, які виїжджали, одяг. Так з цього складу 16 березня 1946 р. було вирішено видати 10 напівпальто з хутра, 10 жилетів з овечок, 20 кальсонів, 5 гімнастюрок [12].

Пік переселень з Житомирщини до Польщі припав на весну 1946 р. 11 березня окремим рішенням комісія дозволила 23 військовим польської та єврейської національності, які мали польське громадянство до 17 вересня 1939 р., виїхати до Польщі. Польські уповноважені ретельно стежили за виконанням зобов'язань згідно домовленостей. Після відмови у переселенні 13 євреям Житомирською обласною спеціальною комісією, польська делегація звернулася щодо перегляду справ і в разі підтвердження негативного рішення наполягала на поясненні в кожному окремому випадку. 19 березня голова комісії Харитонов отримав секретний лист Комісії СНК УРСР, де було вказано, що згідно Угоди від 6 липня 1945 р., ще 46 осіб треба відправити до Польщі. Керівництвом було рекомендовано пришвидшити виконання Угоди.

Станом на 1 квітня було зареєстровано заяв від 528 сімей з 1942 осіб, дорослих – 1284, дітей – 658. Але спеціальна комісія дозволила виїхати 368 сім'ям з 1428 осіб, дорослих – 948, дітей – 480. За національною приналежністю група переселенців складалася з 870 поляків, 67 євреїв, 6 українців, 5 росіян. Вже на початку квітня 1946 р. було прийнято рішення про швидку підготовку 300 чол. для переселення та виділення 11 вагонів для людей і 3 для майна, домашніх тварин, худоби [13].

Міністру державної безпеки УРСР С. Савченку начальник Управління МДБ К. Марковський в Житомирській області доповідав, що станом на 1 квітня 1946 р. з 70 осіб, які мали польське громадянство, виїхало 51, з 1942 осіб отримали евакодокументи 1388, відмовили у виїзді 514 чол., що не потрапили під дію Указів Президії Верховної Ради СРСР від 17 травня і 14 липня 1944 р., відмовилися виїхати після оформлення документів – 11 чол., в групі переселенців знаходилися 3 секретних агентів КДБ [14].

Переселенці їхали до станції Ковель, де їх пересажували у вагони польської колії. На залізниці часто використовували вагони не придатні для транспортування людей, траплялися випадки недобросовісності персоналу. Так, 18 липня 1946 р. ешелон з переселенцями в кількості 629 чол. було сформовано на станції Новоград-Волинський. В ніч на 19 липня в Шепетівці робітники залізниці відчепили ці вагони. Переселенців з Коростеня і Турчино відправили іншим маршрутом. На прикордонну станцію Ягодино ешелон прибув лише 22 липня 1946 р. Передати людей польській владі не було можливості, адже загубились списки, представники від влади залишились у вагоні, який поїхав іншим маршрутом. Згодом з'ясувалось, що також було відсутнє обладнання на суму 1979 руб. Представники польської влади не поспішали вирішити справу. Але все ж згодом проблеми були вирішені, переселенці не стали виявляти невдоволення, хоч їх не годували. Інцидент закінчився мирно [15].

Наприкінці липня 1946 р. Відділ віз і реєстрацій УМ МВС УРСР підвів підсумки організованого переселення громадян польської та єврейської національностей у період з грудня 1945 р. до липня 1946 р. За його даними, у Житомирській області було подано 3794 заяви від 1026 сімей з 5766 осіб, дорослих – 3794, дітей до 14 років – 1972. Відправлено до Польщі 533 сімей з 2388 осіб, дорослих – 1595, дітей – 793. В окремих документах вказано дітей – 523.

Згідно документів Головного Управління МГБ СРСР більшість колишніх польських громадян і осіб польської та єврейської національностей зі східних областей організовано виїхали до Польщі. На обліку знаходилося 35295 чол., подали заяви про вихід з радянського громадянства – 34621, отримали евакодокументи 37549 осіб, відмовлено – 1394, мали право на виїзд, але не подали документи – 674, агентів служби безпеки – 15. Всього було переселено 37227 осіб, з них 11389 дітей. Після офіційного завершення переселення залишились окремі невеликі групи польських громадян, які не встигли виїхати до встановленого строку з різних причин (хвороби, пошук родичів). Вони переселялися самостійно. Страх перед

репресіями спонукав поляків і євреїв скористатися можливістю вийти із громадянства СРСР та переїхати до Польщі.

В Житомирі була заарештована силовими структурами група поляків з 7 осіб на чолі з А. Драгомирецьким і П. Журавським. Їх звинуватили в антирадянській діяльності, організації агітації щодо переселення до Польщі і забезпечення бажаних виїхати фальшивими документами. Агентурна справа отримала назву «Нелегали». Агентурно-слідчими заходами було встановлено, що А. Драгомирецький підроблені документи отримав ще у травні 1945 р. від Святославсько-Свижевського і разом з П. Журавським і своєю мамою К.Адашкевич систематично з лютого 1946 р. відвідував головну пошту в місті Житомирі, де писав заяви місцевим полякам, які бажали виїхати до Польщі, продавав фіктивні документи. Таких випадків на території Житомирщини було немало. Траплялися випадки торгівлі підробленими документами працівниками міліції. Особливо ретельно силові структури відслідковували діяльність підпілля «Армії Крайової», яке також допомагало полякам в переселенні [16, с. 794, 858, 884, 888, 740].

У липні 1946 р. організована репатріація польського та єврейського населення закінчилася, але переміщення окремих родин продовжувалося. Так, наприклад, 20 вересня 1946 р. лейтенант польської армії Плавак просив допомоги швидше отримати дозвіл на виїзд батьків, родичів і 5-річного племінника, який втратив батька [17]. Таких випадків було немало. Поляки і євреї виїжджали, іноді повертались. Подібні переміщення були до 1952 р.

6 травня 1947 р. у Варшаві уповноважений Уряду УРСР, заступник Голови Ради Міністрів УРСР В. Старченко та уповноважений уряду РП віце-прем'єр Уряду РП А. Кожицький підписали Підсумковий протокол до Угоди від 9 вересня 1944 року. В документі було заявлено, що переселення польських громадян з території УРСР до Польщі та українського населення до УРСР відбувалося і завершилося в атмосфері взаємного порозуміння і згоди. Офіційне повідомлення урядів УРСР та Республіки Польща про закінчення переселення з'явилося 7 травня 1947 р.

Переселення польського населення до Республіки Польщі на початку акції не викликало у польських урядовців бажання діяти швидко, адже воєнні дії Другої світової війни на території Польщі ще не закінчилися, а прискорення репатріації почалося після підписання Договору між СРСР і Республікою Польща про радянсько-польський державний кордон від 16 серпня 1945 р. Необхідність освоєння повернутих земель, які були приєднані до Польщі за рішенням Потсдамської конференції, бажання поляків створити моноетнічну державу, викликали активність польських чиновників. Етнічні поляки, які переселилися з України, стали активними громадянами в розбудові нової польської держави.

Обмін населенням між УРСР та РП відповідно до національної приналежності був новою практикою для керівництва СРСР, яке бажало таким чином розв'язати ряд проблем. Це і бажання радянської влади укорінитися на українських землях, знищити осередки національних рухів, відновити радянсько-більшовицьку модель управління, створити умови для виховання законслухняного, лояльного до СРСР населення.

В публікаціях дослідників, урядових документах, розпорядженнях спеціальної комісії з переселення польського населення з Житомирської області до РП можна зустріти терміни «депортація», «евакуація», «переселення», «репатріація», «трансфер». Якщо проаналізувати шляхи, методи реалізації переселенської акції щодо польського і єврейського населення в Житомирській області, добровільну подачу документів, дозволи на перевезення майна, то саме «репатріація» – повернення на батьківщину з поновленням громадянських прав, «переселення» і «трансфер» відповідають історичним подіям 1944–1946 рр. на Житомирщині під час організованого переміщення поляків та євреїв до Польщі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Державний архів Житомирської області (далі – Держархів Житомирської обл.). Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 587. Арк. 213.
2. Переселення поляків та українців 1944–1946 / Польща та Україна у тридцятих–сорокових роках ХХ століття. Т. 2. Зб. документів. Варшава, 2000. 742 с.
3. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 585. Арк. 1–2.
4. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 585. Арк. 3, 6, 19.
5. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150, Оп. 1. Спр. 585. Арк. 3, 29–31.

6. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 585. Арк. 17.
7. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 587. Арк. 70.
8. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 584. Арк. 1–75.
9. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 587. Арк. 29–300.
10. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 585. Арк. 211.
11. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 587. Арк. 76–81.
12. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 585. Арк. 218.
13. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 585. Арк. 6, 210, 218, 258, 273.
14. Переселення поляків та українців 1944–1946 / Польща та Україна у тридцятих–сорокових роках ХХ століття. Т. 2. Зб. документів. Варшава, 2000. 742 с.
15. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 587. Арк. 218.
16. Переселення поляків та українців 1944–1946 / Польща та Україна у тридцятих–сорокових роках ХХ століття. Т. 2. Зб. документів. Варшава, 2000. 742 с.
17. Держархів Житомирської обл. Ф. 1150. Оп. 1. Спр. 585. Арк. 264.

N. Rudnytska. REPATRIATION OF THE POLISH POPULATION OF ZHYTOMYR REGION TO POLAND IN 1944–1946

In the article the problem of organized resettlement of the Polish population Zhytomyr to Poland in 1944 - 1946. Put into scientific circulation new documents that were found in the State Archives of Zhytomyr region. The study indicated the legal basis of repatriation, especially of relocation, described the special commission on the transfer of Poles and Jews. Grounded concluded that resettlement of Poles from western Ukraine were in most cases is coercive in Zhytomyr this process was difficult, but still less dramatic. Analyzed records of citizens who wanted to leave, which was given the place and date of birth, nationality, marital status, citizenship, reason for emigration is chairman or member of the family, related to the Polish army, or have children under the age of 18, documents evidencing title the output of the USSR nationality, place of residence. It is concluded that the majority of former Polish citizens and persons of Polish and Jewish nationalities from eastern regions organized left for Poland, and after the official completion of the relocation left some small group of Polish citizens who do not have time to go to the deadline for various reasons (illness, search for relatives).

This article contains statistics on the number of returnees, the reasons for refusing to leave, described the challenges they faced, the reasons for their relocation to Poland. The ways and methods of implementation of the action on resettlement of the Polish and Jewish population in Zhytomyr region, voluntary filing permits for the transportation of property. The author argues that in Zhytomyr region and resettlement of Poles and Jews were characterized as voluntary repatriation - returning home with renewed civil rights, "relocation" and "transfer" correspond to historical events of 1944-1946 biennium. In Zhytomyr region in the organized movement of Poles and Jews Poland.

Keywords: *resettlement, repatriation, transfer, move.*

**N. Rudnicka. REPATRIACJA LUDNOŚCI POLSKIEJ OBWODU
ŻYTOMIERSKIGO DO POLSKI W LATACH 1944–1946**

W artykule przedstawiono problem zorganizowanego przesiedlenia ludności polskiej Żytomierszczyzny do Polski w latach 1944 r. – 1946. Wstawiono do obiegu naukowego nowe dokumenty, które zostały znalezione w Archiwach Państwowych regionu Żytomierskiego. W badaniu wskazano podstawę prawną repatriacji, zwłaszcza relokacji, opisano pracę specjalnej komisji w sprawie transferu Polaków i Żydów. Ten artykuł zawiera dane statystyczne dotyczące liczby osób powracających, powody odmowy wyjazdu, opisane są wyzwania, przed którymi stali polacy, powody ich przeniesienia do Polski. Autor twierdzi, że w obwodzie Żytomierskim przesiedlenia Polaków i Żydów było scharakteryzowano przed urząd jako dobrowolna repatriacja - wrucenie do domu z ponowieniem praw obywatelskich.

Słowa kluczowe: przeniesienia, transferu, repatriacja.